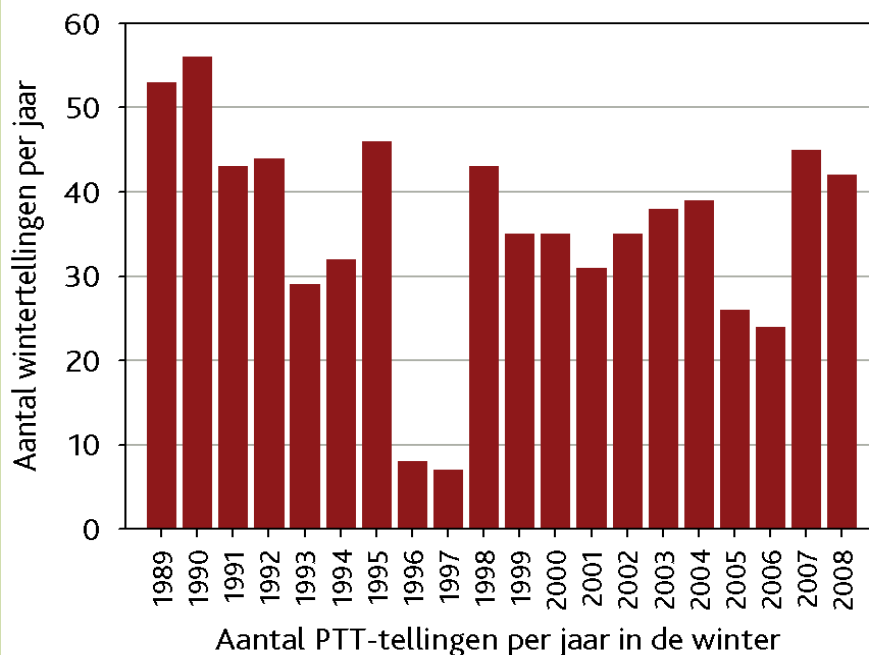

20 JAAR PTT

grootste winnaars en verliezers

Het PTT project liep in Vlaanderen in 2008 zijn 20ste jaar. Tijd om terug te blikken. Aanvankelijk werden 4 tellingen per jaar uitgevoerd, vanaf 1994 enkel nog de wintertelling. In totaal werden 130 verschillende routes ooit gelopen. Alles samen was dat goed voor 37.267 telpunten, 3.105 uren teltijd en 2.3 miljoen getelde vogels ! Daar zou toch al het een en ander moeten uit te halen zijn, niet ? Ja, ... maar: veel routes werden gestopt, of vertonen gaten in de tijdreeks. Gemiddeld werden een kleine 40 wintertellingen per jaar uitgevoerd.

ALS WE ER NIET IN SLAGEN MEER ROUTES TE LOPEN, RISKEERT HET PROJECT ZELF DE GROOTSTE VERLIEZER TE WORDEN.

De mogelijkheden van de data beperken zich dus vooral tot algemene soorten die in veel verschillende biotopen voorkomen. Naarmate soorten in grotere groepen voorkomen neemt het risico op instabiele gegevens toe door toevallige ontmoetingen met grote groepen. Voor trekvogels is de interpretatie niet eenduidig: de winterpopulaties zijn immers een mix van lokale en trekkende populaties en veranderingen in aantallen wijzen doorgaans op verschuivingen in overwinteringsgebied, en niet op toe- of afname van de soort.

Enkel met (veel) meer routes die jaarlijks gelopen worden, zal de kracht van de data toenemen en zullen meer uitspraken mogelijk worden voor minder algemene soorten. De cijfers laten zien hoe de soorten evolueerden op deze telroutes. OF deze getallen perfect representatief zijn voor de evolutie in "heel Vlaanderen" is niet helemaal zeker, ... zelfs onwaarschijnlijk. Wie dat een ernstig gebrek vindt, kan best zelf meer routes gaat tellen, of ... met betere cijfers voor de dag komen.

De verliezers:

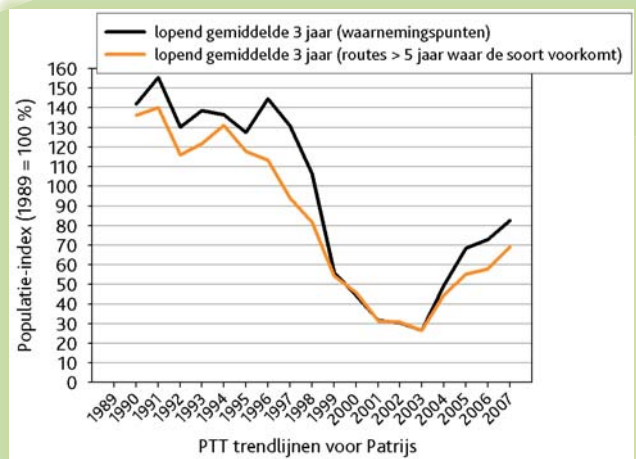
als je het van het platteland moet hebben !

Bij soorten die minstens gedeeltelijk afhankelijk zijn van het intensieve agrarische landschap (zowel akker- als weiland) vielen de afgelopen 20 jaar de zwaarste klappen: het verdwijnen dus van wat tot voor kort evident en banaal was. Moderne landbouw en behoud van biodiversiteit, ... het is een ramp in Vlaanderen: Europese richtlijn voor "cross-compliance" is bijna even dood als biodiversiteit.

PATRIJS

© Raymond de Smet

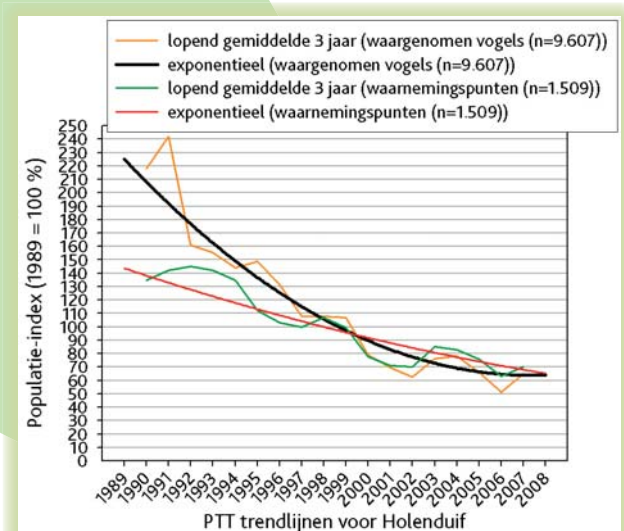

Eind vorige eeuw namen de aantallen van Patrijs een dramatisch versnellende duik. De laatste 5 jaar is er echter een licht herstel te merken. Gelijkaardig herstel is er ook voor Kneu, Veldleeuwerik en Geelgors, maar dit zijn mobiele soorten, dus daarvoor kunnen meerdere oorzaken zijn. Bij Patrijs zou het kunnen dat de reeks zeer zachte winters voor een betere overleving zorgde, net genoeg voor een licht herstel. Of misschien werden er recent gewoon meer uitgezet ? Afwachten hoe dat er zal uitzien na de strengere winter begin 2009.

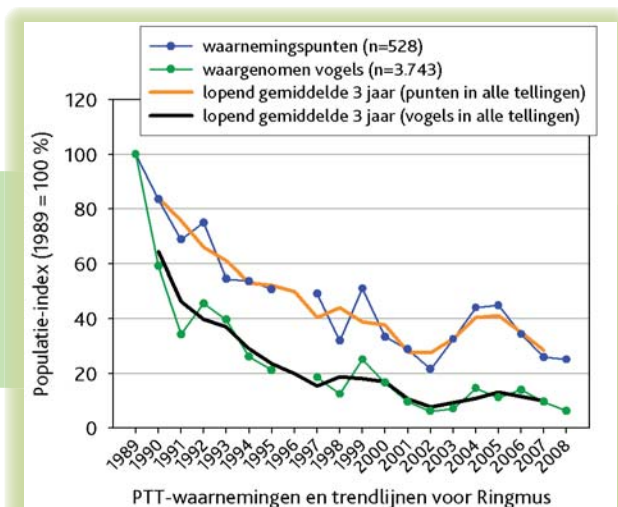
HOLENDUIF

© Leo Janssen

Holenduiven werden in de winter in Vlaanderen op steeds minder plaatsen in steeds kleinere groepen gezien. Aantallen vielen met 75% terug, punten met 50%. Deze trend staat in sterk contrast met de forse toename van de soort in de winter in Nederland (Boele et al. 2005). Wellicht hebben we te maken met een verschuiving van het overwinteringsgebied van trekvogels, want er zijn geen aanwijzingen dat onze broedpopulatie eenzelfde afname zou gekend hebben.

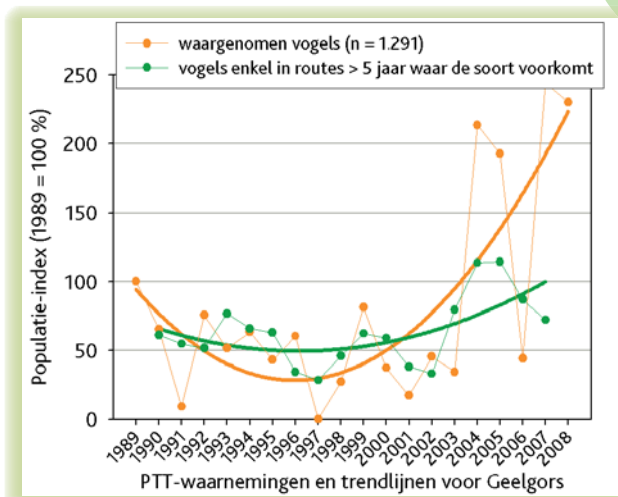
RINGMUS

© Jelle van de Veire

Ringmus nam tot 2002 systematisch en dramatisch af in Vlaanderen: 94% van de vogels is verdwenen. Het aantal vogels daalde scherper dan het aantal waarnemingspunten, dwz. dat de soort hier en daar nog wel stand houdt, maar in steeds kleinere groepjes. Vermits onze winterpopulatie ook gedeeltelijk bestaat uit immigranten, zou je een toename verwachten de laatste jaren van vogels die na de lange reeks zachte winters in Vlaanderen blijven ipv. verder zuidelijk te gaan overwinteren. Veel is daar niet van te merken, alhoewel, misschien speelt dit wel mee in de "schijnstabilisatie" sinds de eeuwwisseling.

GEELGORS

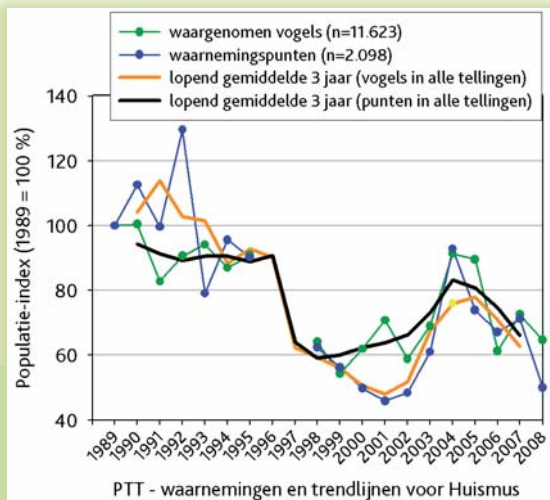
© Freek Verdonck

Geelgors staat nogal in de belangstelling de laatste jaren; zo werden er recent meerdere nieuwe PTT routes gestart in landbouwgebied, ook op plaatsen waar rond Geelgors gewerkt wordt en waar er in de winter veel samentroepen. Zo is het natuurlijk niet moeilijk om recent cijfers met veel meer Geelgorzen te produceren ! Maar ook wanneer we enkel die routes selecteren met geschikt habitat (waar de soort ooit werd waargenomen) én die reeds meer dan 5 jaar gelopen worden, dan merken we na een sterke afname tot de eeuwwisseling, recent toch een hoopgevend herstel.

HUISMUS

© Marc Vermeulen

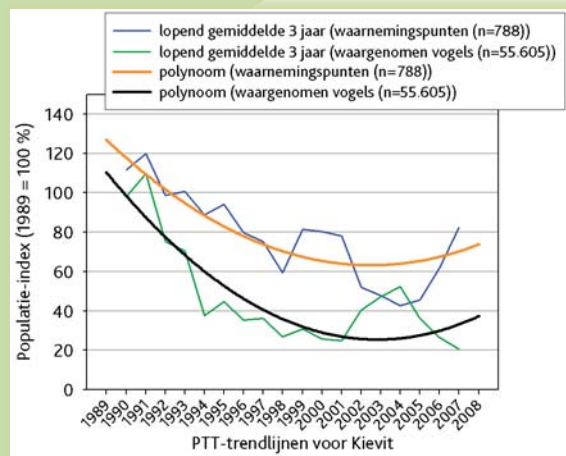

Tussen het begin van het project en de eeuwwisseling ging ruim 50% van de populatie verloren. Nadien volgde een herstel, maar de laatste paar jaren gaat het weer bergaf.

KIEVIT

© Daniel Wybo

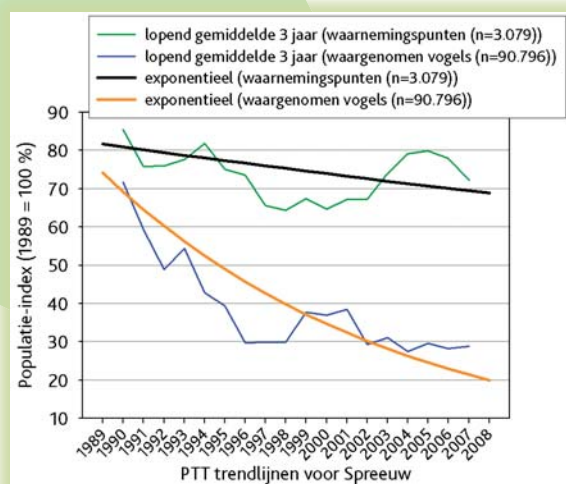

Ook het aantal overwinterende Kieviten nam drastisch af: -70% voor de aantallen en -60% voor de punten. Sinds de eeuwwisseling is er misschien een stabilisatie (maar met grote variaties), terwijl na de lange reeks zachte winters net een sterke toename verwacht had kunnen worden van het aantal overwinteraars.

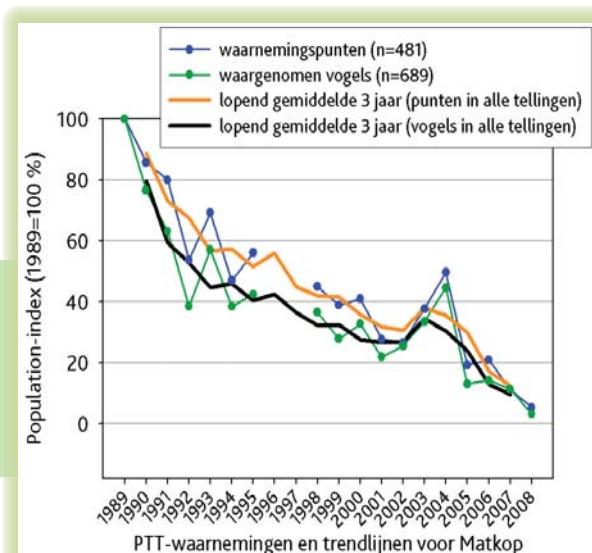
SPREEUW

© Danny Minne

Spreeuw was een banaliteit die de overheid 25 jaar geleden nog met dynamiet onder controle probeerde te krijgen. "Goe poeier" zou Urbanus zeggen, want ondertussen is 70% van het aantal Spreeuwen weg en wordt ze op 30% minder punten waargenomen. Ze komt dus nog verspreid voor, maar vooral de groepen worden kleiner.

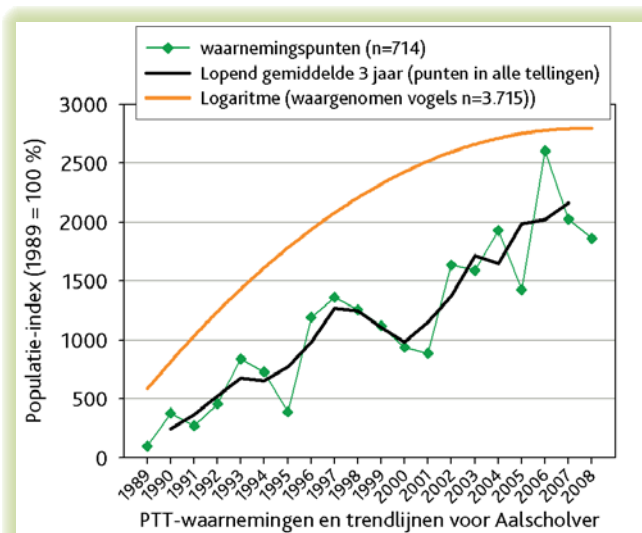
MATKOP

© Gert van den Broeck

Matkop is het ultieme voorbeeld dat het ook in het bos niet allemaal meezit. De afname bedraagt -97% op 20 jaar, waarmee het voortbestaan in Vlaanderen van deze soort er even problematisch voorstaat als dat van de Grauwe Gors. Vermits het bij Matkop blijkt te gaan om klimaatgevoeligheid, is het verdwijnen uit Vlaanderen wellicht onafwendbaar.

De winnaars: exoten, bosvogels en herstel na vervolging

AALSCHOLVER

© Geert Vanhulle

PTT gaat vooral over landvogels; voor watervogels zijn er o.a. de watervogeltellingen. Maar Aalscholvers komen ondertussen overal voor en er valt niet meer naast te kijken. Op twee decennia tijd zijn er nu in de winter 20-30x meer, en ze zitten overal. De toename van het aantal vogels is niet exponentieel, maar eerder afnemend. Amper 50 jaar geleden was deze soort pas terug van volledig weg geweest. Het gaat in feite om één van de grootste successen van het natuurbehoud: herstel na onbetamelijke vervolging. Maar de geschiedenis lijkt zich te zullen gaan herhalen?

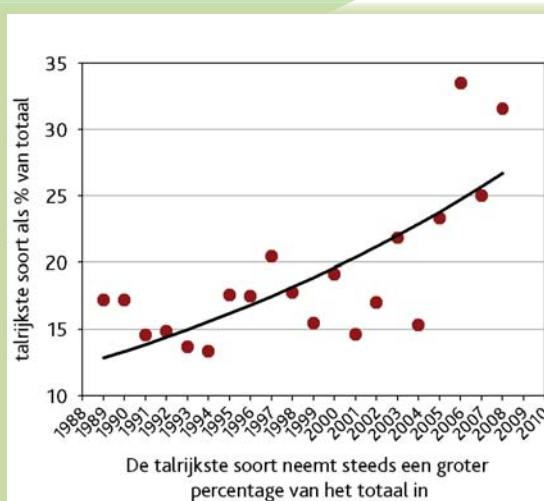
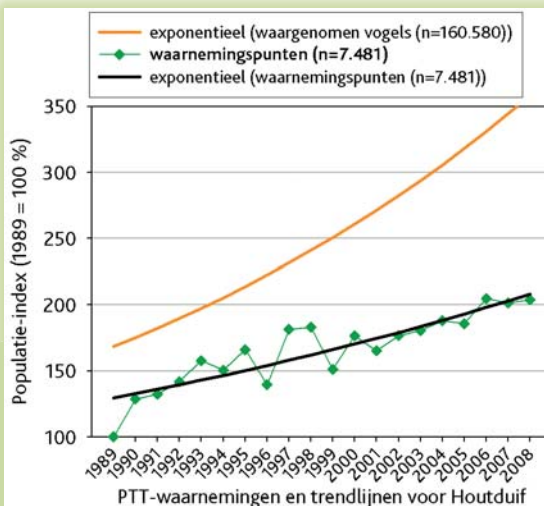
HOUTDUIF

© Luc Meert

Afgelopen winter werden andermaal nieuwe records gebroken voor Houtduif: 16.934 vogels vanop 540 punten. De aantallen zijn meer dan verdubbeld de afgelopen 20 jaar. Houtduif is de onbetwiste nummer 1 geworden van het PTT project: sinds 2002 staat ze jaarlijks aan kop als meest getelde wintervogel, en de voorsprong groeit bovendien van jaar tot jaar. De dominantie van de talrijkste soort neemt trouwens toe de afgelopen jaren: begin jaren 1990 was de talrijkste soort (toen was dat ook al een tijdje Houtduif) goed voor minder dan 15% van het totaal aantal getelde vogels, maar de laatste jaren is meer dan 30% van het totaal Houtduiven. Dat noemt "banalisering" van de fauna.

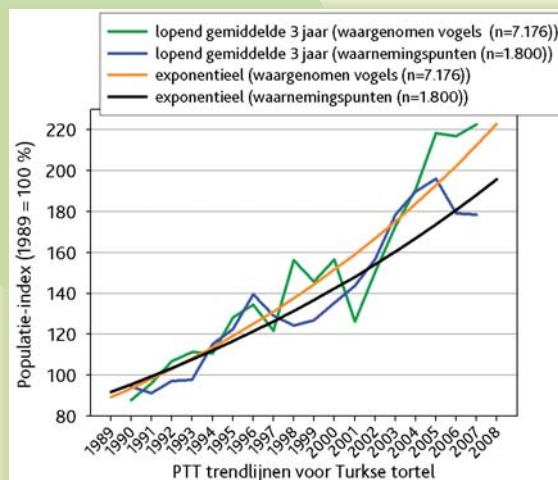
Naast de toename van de plaatselijke broedpopulatie gaat het wellicht ook om verder noordwaarts overwinteren van voormalige doortrekkers. Wordt boeiend om zien wat dit in de toekomst gaat geven met een minder gunstig Europees subsidiesysteem voor de maïsteelt.

TURKSE TORTEL

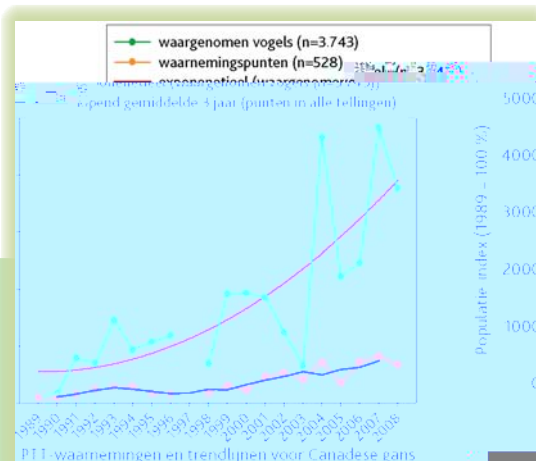

© Geert Vanhulle

Nog steeds ongeremde exponentiële groei van zowel het aantal waarnemingspunten als het aantal vogels. Nog meer dan verdubbeld de afgelopen 20 jaar.

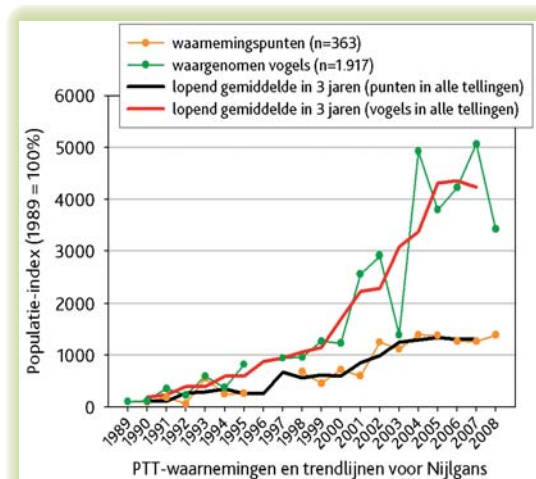
CANADESE GANS

© Leo Janssen

In het begin van het project waren er nog bijna geen Canadese Ganzen in Vlaanderen: het eerste teljaar waren er vier routes met telkens één waarnemingspunt, samen goed voor 24 ganzen. In 2007 ging het al om bijna 1000 vogels. De toename van het aantal vogels is exponentieel, ongeveer 40-voudig nu. Owv. de groter wordende groepen wordt het aantal getelde vogels meer en meer instabiel, terwijl het aantal waarnemingspunten een stabielere toename vertoont.

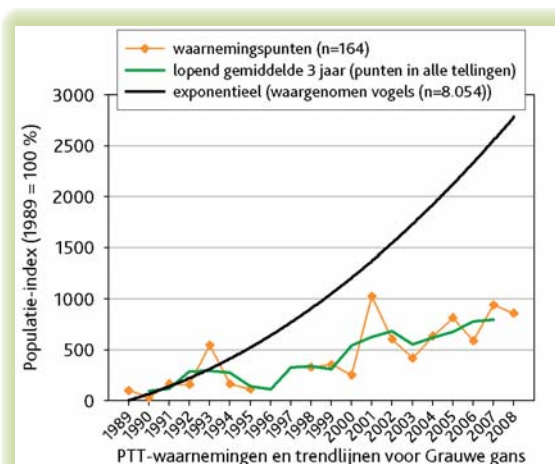
NIJLGANS

© Leo Janssen

Zelfde verhaal voor Nijlgees: 8 vogels vanaf 4 punten in 1989, 344 vanaf 43 punten in 2007. Toename van het aantal vogels ca. 45x. Laatste jaren owv. grotere groepen minder stabiele tellingen, en blijkbaar een stagneren van de aantallen en van het aantal plaatsen waar de soort voorkomt.

GRAUWE GANS

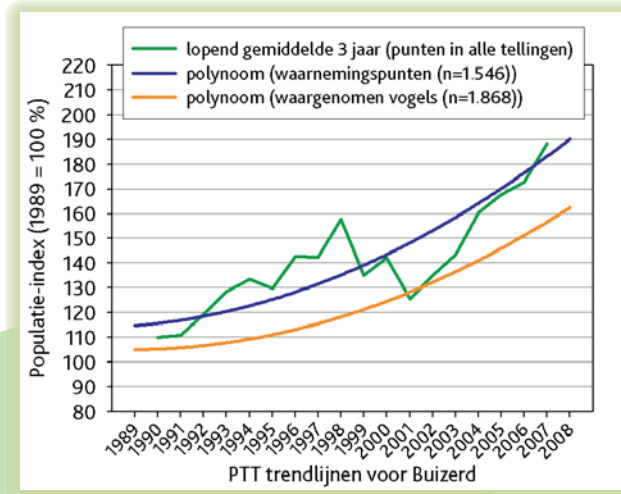
© Luc Meert

Ook deze soort kent een spectaculaire, exponentiële groei: 30x meer vogels op 10x meer plaatsen. Toch is het fenomeen nog relatief beperkt in de ruimte: de soort wordt nog maar gemeld van 2,5% van alle waarnemingspunten, maar daar gaat het dan wel soms om grote groepen.

BUIZERD

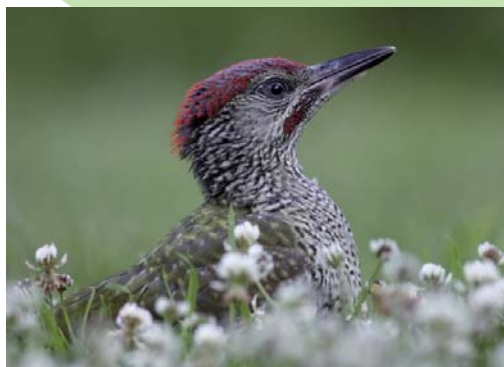

© Frank Snykers

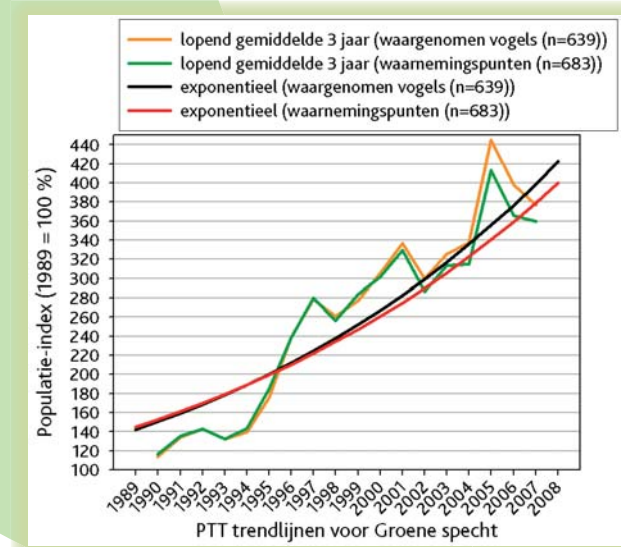

Het aantal overwinterende Buizerden is bijna verdubbeld de afgelopen decennia en de soort neemt nog steeds sterk toe, zodat afgelopen winter opnieuw een record werd bereikt, ondanks een slecht muizenjaar. In 1989 werd vanaf 8% van de telpunten een buizerd waargenomen, in 2008 reeds vanaf 17% van alle telpunten. De proportie routes waar minstens 10 Buizerden gezien werden steeg van 1.8% naar 8%. Het effect van de totale crash van de konijnenpopulatie (door haemoragisch virus) rond de eeuwwisseling is goed te zien, maar het heeft de Buizerd niet belet om zijn opmars nadien verder te zetten (zonder konijnen).

GROENE SPECHT

© Luc Meert

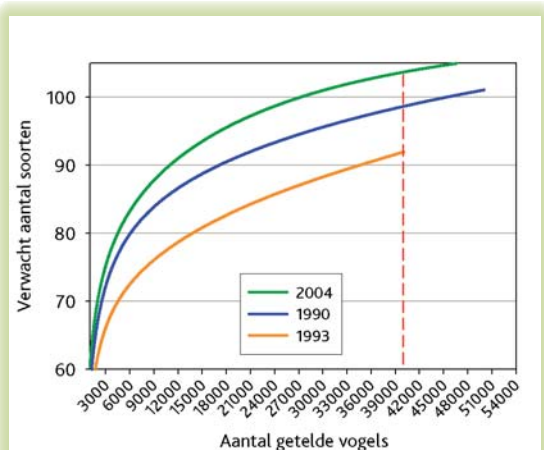
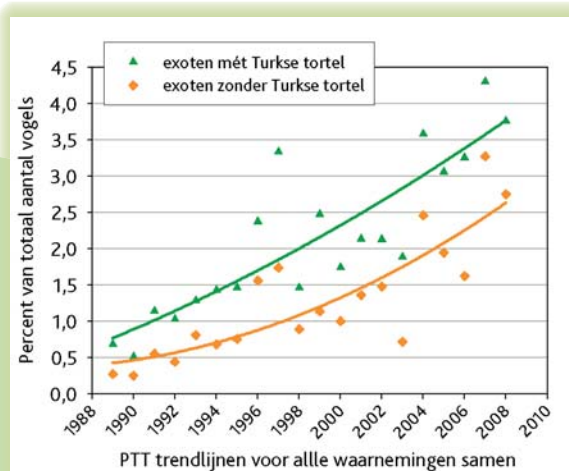

Het aantal Groene Spechten verviervoudigde op twee decennia. Ook het aantal waarnemingspunten volgde eenzelfde expansie: de soort breidde sterk uit naar nieuw habitat in meer open gebied. Van een echte bosvogel is het nu ook een vogel van tuinen en allerlei open habitat met hier en daar wat bosjes of bomenrijen.

Algemene patronen

EXOTEN DE GROTE WINNAARS

Alle exoten samen namen exponentieel toe (met of zonder Turkse Tortel). Maar we mogen het probleem alsnog niet overdrijven. Het gaat nog steeds om minder dan 5% van het totaal aantal vogels en slechts 5 van de 14 recent waargenomen soorten halen beduidende aantallen: Turkse Tortel, Canadese Gans, Nijlgans, Fazant en Halsbandparkiet (waarvan Fazant zelfs afneemt). Misschien een 'talrijker' probleem dan de echte exoten is de genetische of (gedrags)rommel die overal in (half)wilde toestand rondhangt: soepeenden, soepganzen, stadsduiven, Brandganzen die aan parkvijvers leven, Jammer genoeg worden die niet consequent geteld in de PTT routes.

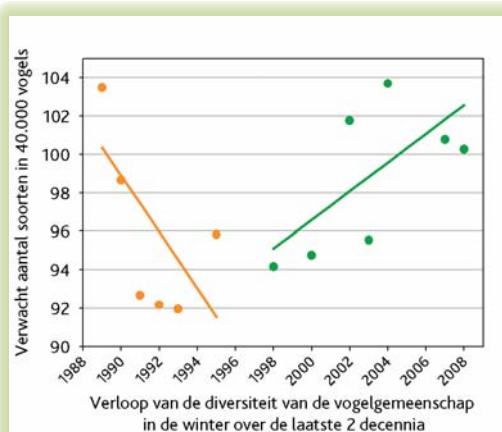

Biodiversiteit bij wintervogels: hoeveel soorten in 40.000 vogels ?

EROSIE VAN VOGELDIVERSITEIT IN DE WINTER?

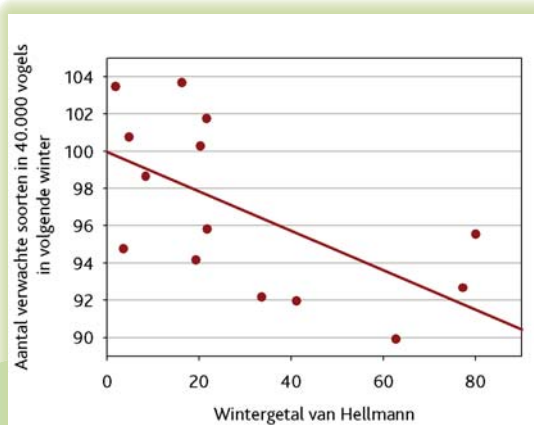
Iedereen heeft het over erosie van biodiversiteit (terwijl men in feite afname van één of andere soort bedoelt); zou er erosie zijn van de diversiteit in de vogelgemeenschap in de winter ? En vormen PTT-telling een redelijk staal van de "gemeenschap" ? Grote vogels worden immers veel makkelijker opgemerkt dan kleintjes en het is nog de vraag in hoeverre dit toevallig samenraapsel van soorten en aantallen interageert als een "gemeenschap".

Ondanks de onvolkomenheden hebben we voor elke winter voor al de inheemse soorten biodiversiteitscurven berekend: voor een staal van 40.000 vogels kon voor de meeste jaren het te verwachten aantal soorten bepaald worden (rode stippenlijn in figuur), een maat voor de echte biodiversiteit van de telling, los van de inspanning of het succes ervan.

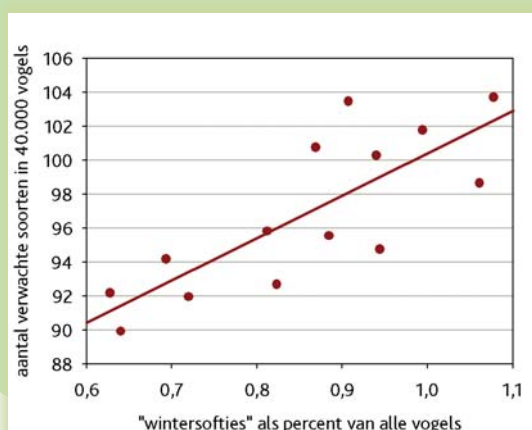

Over de afgelopen twee decennia vertoonde de biodiversiteit van wintervogels twee tegengestelde trends. Tot de strenge winters van 1995/96 en 1996/97 nam de vogeldiversiteit flink af: 12 soorten (13%) minder op 7 jaar. De lange reeks zeer zachte winters die daarna volgde, zorgde opnieuw voor een toename/herstel van de vogeldiversiteit.

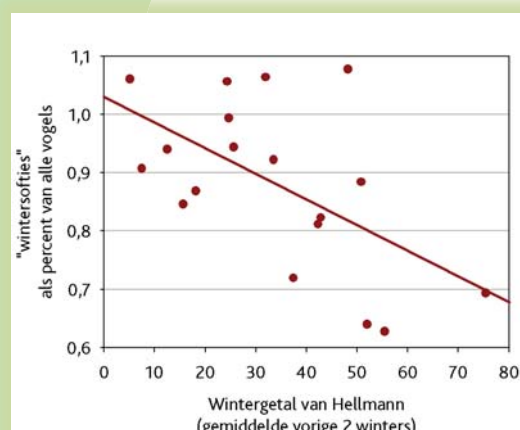
De strengheid van de winter heeft een bepaalde invloed op de vogeldiversiteit in de volgende winter: hoe strenger de winter (hoe hoger het wintergetal), hoe lager het aantal verwachte soorten in de volgende winter. Dit laat vermoeden dat soorten die minder winterhard zijn na een strengere winter minder voorkomen in een volgende winter en zo het verschil maken in de diversiteit.

We hebben dit getest met de volgende soorten als "wintersofties": Ijsvogel, Zanglijster, Zwartkop, Tjiftjaf, Vuurgoudhaantje, Grote Gele Kwikstaart, Witte Kwikstaart, Winterkoning, Cettis zanger, Roodborsttapuit, Boomleeuwerik, Witgatje, Grote Zilverreiger, Kleine Zilverreiger en Blauwe Reiger. Er is inderdaad een duidelijk positief verband tussen de vogeldiversiteit in een bepaalde winter en de proportie minder winterharde vogels in die winter geteld. Bovendien krijgen "wintersofties" bewijsbaar duidelijk klappen na strenge winters: hoe hoger het wintergetal, hoe minder softies er geteld werden de volgende winter.

Een toename van minder winterharde soorten zorgt voor een hoger biodiversiteit van wintervogels

Minder winterharde soorten nemen duidelijk af na strengere winters (= met hoger wintergetal)

"Wintersofties" maken dus het verschil voor de biodiversiteit van de vogelgemeenschap in de winter. De lange reeks zeer zachte winters als gevolg van klimaatopwarming zorgde op die manier het afgelopen decennium dus voor een toename van de vogelbiodiversiteit in de winter ipv. voor een erosie zoals die voordien aan de gang was! Klimaatopwarming en biodiversiteit, ... het wordt een complex verhaal.

Meer info: Marc Herremans, 015/29.72.42, marc.herremans@natuurpunt.be

Meer lezen: Boele A., Hustings F., van Kleunen A., van Turnhout C. & Plate C. 2005. Een kwarteeuw Punt-Transect-Tellingen van wintervogels in Nederland (1980-2004). SOVON-monitoringrapport 2005/02. SOVON Vogelonderzoek Nederland, Beek-Ubbergen.

Meedoen?! www.telme.be

Het PTT-project is gebaseerd op SOVON.

